

Rapport från nordiskt kommunalforskarmöte

Av HENRY BÄCK

Den sista helgen i november 1999 samlades på en kursgård utanför Göteborg 46 kommunforskare från Danmark, Finland, Norge och Sverige. Femton olika universitet och högskolor var representerade med 25 forskarstuderande och 21 seniora forskare. Arrangemanget var det åttonde årliga mötet i sitt slag. I botten ligger ett nätverk mellan universiteten i Bergen och Oslo, Göteborgs universitet, Syddansk Universitet i Odense och Åbo Akademi, men deltagandet har med åren kommit att vidgas utöver denna krets, framförallt i Norge och Sverige, så att man nog tryggt kan säga, att de livaktigaste kommunforskarmiljöerna i Norden nu är representerade vid dessa möten. Den största bristen i detta avseende är nog det ganska svaga deltagandet från de finskspråkiga universiteten.

Vid årets möte deltog bara en forskare från Åbos finskspråkiga universitet.

Verksamheten vid konferensen utgjordes nästan enbart av seminarier, där deltagarna presenterade sina uppsatser för diskussion. De fyra parallella seminariegrupperna hade fått rubrikerna "Politisk och administrativ ledning" (14 deltagare), "Demokrati och politiskt deltagande" (13 deltagare), "Offentlig organisation och service" (12 deltagare), "Regioner i Norden" (7 deltagare). Detta kan förstås vara ett sätt att få en översiktlig bild av vad som intresserar kommunforskare i Norden idag. När det inte finns ett för samtliga bidrag genomgående tema, är det dock notoriskt svårt att ge en sammanfattande bild av vad som avhandlades. Något slags systematiskt klassificering krävs av de 40 olika

uppsatser som deltagarna hade med sig. Vilken indelning man än väljer tillstöter det svårigheter: Kategorierna blir varken ömsesidigt uteslutande eller uttömmande. Andra klassificeringar på andra grunder vore tänkbara. Jag tänker här trotsa dessa svårigheter, och presentera *en* av alla tänkbara beskrivningar.

Den under flera decennier dominerande kommunforskaren vid den statsvetenskapliga institutionen vid Stockholms Universitet, får nog sägas vara Gunnar Wallin. När Gunnar Wallin gick i pension 1990 ombads jag att delta i en liten hyllningsskrift till honom (Häggroth med flera 1990). Vad var väl naturligare, när en forskare som vigt sitt liv åt studiet av kommunerna skulle gå ur tjänst (även om det visat sig att aktiviteten fortsatt), än att ställa frågan: "Varför behöver den kommunala demokratin och självstyrelsen utredas och utforskas så mycket och så ofta?" Jag ställde mig väl frågan till en början halvt skämtsam, men ju mer jag försjönk i materialet, desto intressantare syntes problemet. Om man började med utredningsbetänkanden, visade det sig ett tydligt cykliskt förlopp med fyra toppar (varav den sista ännu ej hade nått vändpunkten): (1) Tidigt 1920-tal, (2) andra halvan av 1940-talet och första halvan av 1950-talet, (3) 1960-talet och (4) en stadig uppgång som börjar i mitten av 1970-talet. När jag vände mig till förekomsten av artiklar i Statsvetenskaplig tidskrift med anknytning till kommunerna, som indikator på forskningens intresse, framträdde ett mycket likartat mönster. Offentliga utredningar om kommunerna och statsvetenskaplig kommunforsk-

ning följde varandra väl över tiden, och anslöt båda väl till vad som kan betraktas som 1900-talets stora kommunreformer i Sverige, vilka i sin tur kan kausalt förbindas med varandra:

- 1920-talets *demokratiseringsreform*, som direkt medförde behov av en större professionell förvaltning, och som indirekt, genom att den kom att utlösa välfärdsstatens tillväxt skapade än större behov av ekonomiska resurser.
- *Storkommunreformen* 1952, som blev svaret på hur dessa resurser skulle kunna mobiliseras, men som på grund av hur den nya indelningen genomfördes snabbt föråldrades genom den fortsatta urbaniseringsprocessen.
- *Kommunblocksreformen* på sent 1960-tal och tidigt 1970-tal, avslutad 1974, som blev den som nödvändig uppfattade bakläxan på storkommunreformen, men som skapade vad man såg som demokratiska problem genom ökande avstånd mellan väljare och valda.
- *Decentraliseringsreformen* som startade i slutet av 1970-talet, och som avsåg att med hjälp av kommundelsnämnder och brukarinflytande råda bot på det demokratiproblem, som centraliseringen ansågs ha föranlett.

Vi vet nu, att utvecklingen inte stannade där. Efter decentraliseringen till sublokala organ i kommunerna, kom den väg av förändringar i politisk och administrativ organisation, där den privata sektorn sågs som förebild. En populär benämning på denna nya förändrings-

våg har i forskningslitteraturen blivit *New Public Management* (NPM). En annan aktuell trend, som vi ännu inte vet om den ska avlösa NPM eller om den ska löpa parallellt handlar om *nya former för politiskt deltagande*, former för deltagande, som ersätter eller åtminstone kompletterar den traditionella representativa demokratiska styrningsskedjan.

Jag ska här ta denna beskrivning av kommunreformerna (som förresten i stor utsträckning haft sina motsvarigheter också i de övriga nordiska länderna) som struktur för beskrivningen av den nordiska kommunforskningen, så som den avspeglades i uppsatserna till den åttonde nordiska kommunforskarmötet.

Den demokratiska styrningsskedjan

Detta område för forskningen anknyter till den första av kommunreformerna – demokratiseringsreformen, som i alla de nordiska länderna inleddes under 1910-talet. I ljuset av hur den svenska statsvetenskapliga kommunforskningen, enligt min undersökning i festskriften till Gunnar Wallin, flyttade sig som en flock kajor från träd till träd allteftersom den förvaltningspolitiska processen förflyttade sig kan det kanske vara förvånande, att den traditionella demokratiska strukturen tilldrar sig så stort intresse än idag. Enligt min klassificering av bidragen till det nordiska mötet, anknyter inte mindre än 15 av 40 presenterade uppsatser till den traditionella representativa demokratiska styrnings-

skedjan.

1910-talets reformer handlade ju omedelbart om rösträttens demokratisering, avskaffandet av olika diskriminerande hinder som kön och förmögenhet, och om den lika, istället för den graderade, rösträtten. *Studier av väljare, val och partier* kan på det sättet direkt kopplas till demokratireformen. Två problem har ofta kommit att diskuteras i samband med kommunala val: För det första frågan om huruvida väljarna fattar sitt beslut oberoende av de rikspolitiska sympatierna, eller om de kommunala parti-valen är bestämda av de nationella. För det andra är det frågan om det valdeltagandet i de lokala valen, där man vanligen noterar att det är lägre än i de nationella valen, och där man under det senaste decenniet kunnat notera ett minskande deltagande. Båda dessa problemområden berördes vid konferensen. **Anders Håkansson**, Stockholms universitet, bidrog med ett paper om partibytare vid kommunala val. Analysen, som byggde på enkäter vid kommunalvalen i Malmö 1991 och 1994, leder fram till slutsatsen att kommunalpolitiska förhållanden haft relativt stor betydelse för valresultaten. Håkansson driver därmed vidare den tes, som han redan tidigare (Håkansson 1994) gett uttryck för, och som står i strid med den svenska valforskningens nestors tes: "Det finns inga kommunala väljare" (Holmberg 1993). Frågan om det fallande valdeltagandet stod i fokus för **Helge Larsens** (Tromsø) bidrag som var en första inblick i utvärderingen av försöken med direktvalda kommunordförande i Norge. Det tunga motivet för försöksverksamheten var just att mot-

verka det fallande valdeltagandet.

Larry Rose (Oslo) och **Per Arnt Pettersen** (Trondheim) tar i sitt papper utgångspunkten just i det fallande valdeltagandet, som ofta ses som ett uttryck för en avtagande legitimitet. **Gissur Erlingsson** (Lund) diskuterar slutligen frågan om lokala partiers till- och förekomst, en fråga som väl kan kopplas till såväl frågan om kommunalpolitikens självständighet som problemet med avtagande förankring och deltagande.

En annan grupp konferensdeltagare uppehåller sig vid nästa länk i den demokratiska styrningskedjan, *de lokala politikerna*. Två norska bidrag, **Pål E Martinussen** (Trondheim) och **Signy Irene Vabo** (NIBR, Oslo) kopplar breda grepp. Attityder och beteenden beskrivs i breda perspektiv. Vabos bidrag granskar tre utvärderingar av olika inslag i den livaktiga norska reformivern vad gäller kommunernas politiska organisation. Det gäller utvärderingen av fylkeskommunala styrmodeller (Hagen 1991), där bland annat Hedmarks fylkes försök med en parlamentarisk styrningsmodell granskas. Det gäller för det andra ett försök att utveckla en mer generell utvärderingsmodell för förändringar i den politiska organisationen (Baldersheim och Øgård 1997) och det gäller slutligen en del av utvärderingen av den parlamentariska modellen i Oslo (Myrvold och Østtveiten 1999).

Representation är nyckelordet i två pågående avhandlingsprojekt vid Förvaltningshögskolan, vilka presenterades i form av uppsatser vid konferensen. **Anette Gustafsson** studerar kvinnors representation och **Paula Rodrigo Blomqvist** invandrares representation i

kommunfullmäktige. Grupprepresentationer brukar i forskningen (jfr till exempel Phillips 1995) och i samhällsdebatten motiveras med resurs-, intresse- och rättviseargument. De båda första argumenten bygger på att representation av olika kategorier och grupper av medborgare har betydelse för det politiska systemets output. Det är markant i hur liten utsträckning det finns systematiska empiriska undersökningar som belägger sådana effekter. Både Gustafsson och Rodrigo Blomqvist har som ambition att skaffa sådana belägg.

De kommunala politiska systemen i de nordiska länderna är inte parlamentariska system, i den meningen att exekutiven tillsätts av en partipolitisk majoritet i fullmäktige (Bäck 1998). De är snarare samregeringssystem, dock med det viktiga undantag som Oslo kommun utgör. Det finns dock i varierande utsträckning inslag av majoritetsstyrelse, som gör att man kan diskutera bildandet av en styrande majoritet i kommunerna i parlamentariska termer. Det är särskilt i Danmark, som bildandet av "borgmästarkoalitioner" uppmärksammas i kommunforskningen (jfr Pedersen 1997). Från Danmark kom ett konferensbidrag av **Mogens Pedersen**, som diskuterar skillnaderna mellan regeringsbildningsprocessen (*konstitueringen* i dansk terminologi) på nationell och kommunal nivå. **Hanna Bäck**, doktorand från Uppsala, redovisade sitt avhandlingsprojekt, där hon avser att pröva traditionella rationalistiska koalitionssteorier (jfr till exempel Bergman 1995) kompletterade med institutionell analys på den kommunala konstitueringsprocessen.

Politiker som kommunala ledare slutligen var perspektivet i papper av **Malgorzata Erikson**, doktorand från Förvaltningshögskolan, och av **Anne Lise Fimreite** (Bergen) tillsammans med **Morten Øgård** (Oslo). Erikson fokuserar på kommunstyrelseordförandens roll, medan Fimreite och Øgård jämför rekryteringen av kommunstyrelseordförande och rådmän i de norska kommunerna.

Förvaltningsapparaten är den sista länken i den traditionella bilden av den demokratiska styrningskedjan. Här har, inom ramen för det internationella jämförande forskningsprojektet om kommundirektörer (UDiTe-projektet) en stor del av uppmärksamheten under senare år kommit att koncentreras på kommundirektörsrollen (jfr till exempel Klausen och Magnier 1998). **Poul Erik Mouritzen**, Odense, som intagit en ledande roll i detta projekt bidrog med ett kapitelmanuskript till en kommande bok om förvaltningstjänstemännens roll i den politiska processen i västerländska kommunsystem. **Niels Ejersbo**, också från Odense, riktar uppmärksamheten mot den regionala nivån, med en studie av rekryteringen av toppchefer till de danska amten.

De fyra största städerna i Danmark hade till 1998 ordnat sin styresform enligt det så kallade magistratssystemet, där de politiskt tillsatta rådmännen hade ett direkt administrativt ansvar för sina respektive förvaltningssektorer, medan fackutskotten (facknämnderna) bara hade en rådgivande ställning. Reformen 1998 öppnade för "melleformstyre", där rådmännen delar beslutskompetensen med respektive nämnd. Vilka reak-

tionerna på denna förändring blev i Odense kommun undersöktes av Odense-forskaren **Steffen Petersen**. En viktig slutsats i Petersens uppsats är att om man ska förstå förvaltningens reaktioner på styresformsförändringen, måste man kombinera rationalistiska teorier, som betonar aktörernas intressen, med sociologisk nyinstitutionalism som fokuserar roller, rutiner och normer (jfr March och Olsen 1989).

Indelningsfrågor

Den andra reformfasen i de svenska kommunerna var indelningsreformerna 1952-74. Även Danmark genomförde sin stora indelningsreform 1974, medan Norge och särskilt Finland avstått från mer genomgripande förändringar av den kommunala indelningen. Om den demokratiska styrningskedja, som rösträttsreformerna initierade i kommunerna, ännu tilldrar sig ett stort intresse från kommunforskarna, så har denna andra reformvåg nu nästan helt sjunkit undan. Med tanke på den betydelse som indelningsreformerna hade för de nationella svenska kommunforskningsprogrammen under 1960- till 80-talen hade (jfr Strömberg och Westerstahl 1983) är det svaga intresset idag noterbart.

Peder Nielsen, doktorand från Uppsala, arbetar med en avhandling om kommunindelningar. Till konferensen bidrog han med en uppsats där han analyserar data om vilka konsekvenser medborgarna ser av kommunindelningar. Är det förbättrad demokrati eller är det effektivitetseffekter, som man väntar sig som konsekvens av delningar av kom-

munen? Effektivitet i serviceproduktionen var ju det avgörande argumentet för kommunsammanslagningarna på sin tid. Med hjälp av kostnadsdata skärskådar Odense-forskaren **Kurt Houlberg** om det finns sådana stordriftsfördelar. Resultaten tyder på, att det nog finns stordriftsfördelar i den meningen att kommuner i storleksintervallet 30-50.000 invånare har den billigaste verksamheten. Däremot vet man inte om detta beror på att de är effektivast eller om de har den sämsta servicen. Utifrån data om hur kostnadsbilden i dagens kommuner i denna storleksklass ser ut är det också svårt att säga något om motsvarande förhållanden i kommuner som skulle nybildas genom sammanläggning.

Folke Johansson (Göteborg) intresserar sig för en annan indelningsförändring, nämligen tillskapandet av de nya regionorganisationerna i Skåne och Västra Götaland genom sammanläggning av tidigare landstingskommuner. Liksom i Nielsens bidrag är det medborgarna som står i fokus. Johansson närmar sig frågan om det i de nya regionkommunerna uppstår den gemenskap och samhörighet, som ofta ses som en förutsättning för demokratin. De uppenbara olikheterna mellan Skåne och Västra Götaland noteras.

Den kommunala nyordningen på 1980-90-talen

Den tredje ännu pågående, och kanske tilltagande, reformvågen efter demokratiseringen och sammanläggningarna

tilldrog sig ett mycket stort intresse från konferensdeltagarna. Åtminstone i den svenska kontexten kan man urskilja tre olika faser i denna reformvåg. Utvecklingen inleds under 1980-talet med inomkommunal decentralisering framförallt i form av kommunaldelsnämnder. Därefter följer de företags- och marknadsinspirerade NPM-reformerna. När vi närmar oss nutid tillkommer, dock utan att avlösa NPM-vågen, mer komunitärt inspirerade reformer (jfr Montin 1998). Det är framförallt de två sistnämnda faserna som uppmärksammas i den aktuella forskningen så, som den avspeglade sig vid konferensen.

Liksom när det gällde indelningsfrågorna, är intresset svalare för *kommundelsnämnderna*, som ju också kan ses som systemets svar på den demokrati-kritik som riktades mot indelningsreformerna. NIBR-forskaren **Jan Erling Klausen** skriver om försöken med direkta stadsdelsvisa val till bydelsutvalg i Oslo. I ett annat norskt forskningsprojekt – "Kommunedelsutvalg, kommune og lokalsamfunn" med deltagare från Universitetet i Tromsø och från Nordlandsforskning i Bodö – uppmärksammas kommunaldelsnämnder, dock tillsammans med andra territoriellt baserade organisationer typ bygdeutvecklingsgrupper (Se till exempel Røiseland och Aarsæther 1999). Teoretiska frågeställningar om socialt kapital och förtroende inom ramen för detta projekts studier diskuteras i ett bidrag från **Toril Ringholm**, doktorand från Tromsø.

Om intresset för sublokal politisk decentralisering inte är så stort, så röner *New Public Management* desto större uppmärksamhet. I ett manuskript till ett

bokkapitel pekar **Kurt Klaudi Klausen** på att NPM har två pelare: (1) privatisering, entreprenadupphandling, fritt kundval, idén om resultatenheter och så vidare, samt (2) företagsmässig ledning med till exempel kvalitetsäkringssystem, målstyrning, nya ekonomistyrningssystem. Den första pelaren har, kan man väl säga marknaden som ideal, medan den andra har storföretaget som förebild. Båda pelarna har emellertid det gemensamt att de utgår från traditionell (liberal) ekonomisk teoris aktörsantagande. Klausen vänder sig mot att "allt nytt" inkluderas under begreppet, som till exempel brukarstyrelser och deliberativa medborgarpaneler. Dessa skulle man snarare låta utgå från ett kommunitaristiskt aktörsantagande.

Motsättningen mellan de grundläggande värdena i NPM, som i stort sett uppfattas så som Klausen gjort, och andra värdesystem hamnar i fokus också i ett par andra bidrag till konferensen. **Arild Wæraas** (Tromsø) beskriver i en projektplan en undersökning som utgår från motsättningen mellan dessa värden och de värden välfärdsstaten bygger på. **Henry Bäck** (Göteborg) diskuterar med utgångspunkt i fallstudier i fem svenska kommuner vilka effekter på politikerrollen som organisationsförändringarna kan förväntas få. Som gemensamma drag i de förvaltningspolitiska doktrinerna i kommunerna pekas på (1) kollektiva särintressen saknar legitimitet, (2) partikonflikter och partikonkurrens saknar legitimitet och (3) förvaltningen styrs enligt målstyrningsdoktrinen. Uppsatsen utgjorde en del av en bok som utkommer under 2000 (Bäck 2000).

De NPM-inspirerade organisato-

riska och institutionella förändringarna har förstås ett samband med attityder bland allmänheten gentemot privatisering av den offentliga sektorn. **Lennart Nilsson** (Göteborg) presenterade i sitt bidrag analyser av mätningar av inställningen till privat och offentligt under en tioårsperiod från 1987 till 1998.

Ett särskilt viktigt instrument i den nya förvaltningspolitiken är kontraktet. **Roland Almqvist**, doktorand från Institutet för kommunal ekonomi vid Stockholms universitet, diskuterar systemet av "Management by Contract". Frågeställningen är i vilken utsträckning den så att säga teoretiska läran omsätts i praxis, och det empiriska material hämtas från upphandlingsdokument inom Stockholms stads konkurrensprogram. En viktig fråga blir hur kvalitetskriterier hanteras i dokumenten.

Minst lika stor uppmärksamhet som de marknadsinspirerade reformerna fick, ägnades åt *nya mer kommunitärt färgade deltagandeformer* i kommunerna. I den statsvetenskapliga kommunforskningen har begreppet *deliberativ demokrati* fått en central ställning i denna diskussion. Med detta torde väl avses en problemlösande demokrati, där det deliberativa samtalet med så många deltagare som möjligt fyller en viktig funktion i det kollektiva lösandet av gemensamma problem. Denna demokratisyn kan kontrasteras mot en mer traditionell, som utmärks av sitt konfliktlösande eller åtminstone -hanterande syfte. I en preliminär version av teorikapitlet till en kommande doktorsavhandling om kooperativ barnomsorg uppehöll sig **Annik Theodorsson** från Förvaltningshögskolan i Göteborg vid begreppet

deliberativ demokrati; dess innebörd, konsekvenser och operationalisering.

Medborgarpanelen (jfr Montin 1998) eller den deliberativa folkavstämningen är ett särskilt instrument för en sådan deliberativ demokrati. Vi har tidigare i Kommunal Ekonomi och Politik publicerat en redovisning och analys av ett sådant experiment i Nordlands fylke (Aars och Offerdal 1998). Vid Hindås-konferensen bidrog **Kasper Møller Hansen** från Odense med en uppsats vars empiri behandlade ett liknande experiment i Fyns amt.

Ett annat institutionellt arrangemang för deltagande, som åtminstone i Sverige, under senare år har tilldragit sig ökande intresse är anordningar för brukarinflytande. Här har, särskilt inom skolan Danmark varit ett föregångsland i Norden (jfr Lindbom 1995). De danska skolbestyrelserna baseras på brukarrollen snarare än medborgarrollen. **Vibeke Normann Andersen**, Odense, och **Marit Helgesen**, Bergen, jämförde i sin uppsats detta danska system med det som utvecklats i Bergen inom ramen för försöket med bydelsutvalg. En viktig skillnad är förstås, att det bergensiska systemet med inomkommunal decentralisering baseras på en idé om medborgarskap snarare än brukarskap.

I ytterligare två uppsatser fokuserades på ett sinsemellan olika sätt medborgarsammanslutningarnas roll. **Niklas Theodorsson**, doktorand från Förvaltningshögskolan i Göteborg, diskuterade aktionsgrupper i svenska kommuner. Här handlar det alltså om kommunalpolitikens *input*-sida. Empirin handlar om aktionsgrupper som bildats för att påverka kommunala beslut i väst-

svenska kommuner. Hos **Voitto Helander**, Åbo, handlar det snarare om politikens *output*-sida. Det är det så kallade "tredje sektor-perspektivet" som appliceras: Hur kan föreningslivets resurser nyttjas för kommunal serviceproduktion?

Policies, autonomi och nivårelationer

Nu har vi kommit till den punkt, där den ram jag försökt kränga på konferensinnehållet inte längre räcker till. Bara med mycket stor möda skulle dessa uppsatser kunna bringas att falla inom strukturen av de stora kommunala reformerna: demokratin, indelningsproblematiken, New Public Management och de nya deltagandeformerna. Istället väljer jag att kort redovisa övriga bidrag under den här restkategorin.

En grupp uppsatser kan på olika sätt knytas till vissa bestämda *policyområden*, och deras strukturer och processer. I två bidrag från Danmark diskuteras beslutsprocessen inom sjukvårdsväsendet av **Annie Gaardsted Frandsen** respektive lokala sjukhusprojekt av **Thomas Skovgaard**. **Anders Lidström** från Umeå uppehåller sig vid utformningen av den lokala utbildningspolitiken. **Beinta i Jákupsstovu** från högskolan i Molde studerar i sin uppsats införandet av inkomstbaserad skatt på Färöarna. Detta ses som ett tecken på en (ganska sen) modernisering av det färöiska samhället. Det historiska greppet kopplas också av **Per Arnt Pettersen** (Trondheim) som med ett par kolleger analy-

serar data från 1920 och 1930 om socialpolitiken i de norska kommunerna.

Ett sista tema skulle kunna beskrivas som *nivårelationer*. Med ökande uppmärksamhet på den regionala nivån och med den europeiska integrationen, tror jag att detta är ett område som framöver kommer att tilldra sig en allt ökande uppmärksamhet från kommunforskarna. Bland bidragen kan nämnas **Sam Grönholm** (Åbo) med en uppsats om kommunerna och internationaliseringen, **Harald Baldersheim** (Oslo) med bidrag om fylkeskommunerna, **Siv Sandberg** (Åbo) med en utvärdering av regionala arbetskrafts- och näringscentraler. **Øyvind Glosvik** (Högskolan i Sogn og Fjordane) gav ett i huvudsak teoretiskt bidrag, där han diskuterar hur teorier om lärande kan kopplas till institutionell teori och tillämpas på förhållandet mellan stat och kommun.

Sammanfattningsvis

Sammanfattningsvis visar denna, den åttonde nordiska kommunforskarkonferensen, på en synnerligen livlig kommunforskning vid nordiska universitet, högskolor och forskningsinstitut. Till

stor del rör forskningen i de olika länderna närliggande teman. Jag har här lyft fram "den demokratiska styrningsskedjan" och "den kommunala nyordningen" som sådana. Andra brytningar kan ge upphov till andra grupperingar av likartade frågeställningar. De nordiska kommunerna uppvisar stora likheter. De har i huvudsak samma ställning gentemot den centrala statsmakten. De har en tung uppgift i tillhandahållandet av välfärdstjänster. De vilar på en representativ demokrati, där partierna spelar en betydelsefull roll, som uppvisar stora likheter i det institutionella arrangementet. De är med andra ord så pass lika, att det är meningsfullt att jämföra dem över landsgränserna. Å andra sidan finns det skillnader, som gör det möjligt att resonera om orsaker bakom och konsekvenser av olika händelser. Sådana skillnader är till exempel att man gått olika långt i sammanläggningshänseende. Man kan också nämna det olika snabba genomslaget av det jag här kallat "den kommunala nyordningen". Allt i allt öppnar detta för jämförande studier av värde både för forskare och praktiker. Den livliga forskningen visar att underlaget för sådana jämförelser finns.

Referenser

Aars, Jacob och Audun Offerdal, 1998

"Deltakelse og deliberasjon: rapport fra en deliberativ høring i Nordland fylke, Norge". *Kommunal økonomi och politik*, 3: 27–41

Baldersheim, Harald och Morten Øgård, 1997

"Evaluering i kommunal organisasjonsutvikling. Teorier, metoder, praksis. Rapport fra et testprosjekt". Oslo: Institutt for statsvitenskap

Bergman, Torbjörn, 1995

"Constitutional Rules and Party Goals in Coalition Formation". Umeå: Statsvetenskapliga institutionen

Bäck, Henry, 1998

"Nytt liv i frågan om kommunparlamentarism?". *Kommunal økonomi och politik*, 2(1):29-44

Bäck, Henry, 2000

"Kommunalpolitiker i den stora nyordningens tid". Malmö: Liber (under publicering)

Hagen, Terje P., 1991

"'Moderne' kommunale styringsmodeller". Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning

Holmberg, Sören, 1993

"Kommunala väljare – finns dom?". I Nilsson, Lennart (red) "Västsvensk opinion. SOM-undersökningen i Västsverige 1992". Göteborg: SOM-institutet

Håkansson, Anders, 1994

"Det kommunala valresultatet i Malmö". I Bäck, Henry och Anders Håkansson (red) "Väljare i kommunalvalet. Om missnöje, misstroende och politisk kultur". Stockholm: SNS Förlag

Häggroth Sören med flera, 1990

"Stat och kommun i förvandling. Fyra uppsatser tillägnade Gunnar Wallin". Stockholm: Statsvetenskapliga institutionen

Klausen, Kurt Klaudi och Annick Magnier, 1998

"The Anonymous Leader. Appointed CEOs in Western Local Government". Odense: Odense University Press

Lindbom, Anders, 1995

"Medborgarskapet i välfärdsstaten: Föräldrainsflytande i skandinavisk grundskola". Stockholm: Almqvist & Wiksell

March, James G. och Johan P. Olsen, 1989

"Rediscovering Institutions: The Organizational Basis of Politics". New York: The Free Press

Montin, Stig, 1998

"Lokala demokratiexperiment – exempel och analyser". SOU 1998:155

Myrvold, Trine Monica och Helge Strand Østtveiten, 1999

"All makt i denne sal? Evaluering av de politiske organene. Det parlamentariske styringssystemet i Oslo. Delprosjekt 1". Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning

Pedersen, Mogens N., 1997

"Når kagen skal deles: Konstitueringens politik". I Elklit, Jörgen och Roger Buch Jensen (red) "Kommunalvalg". Odense: Odense University Press

Phillips, Anne, 1995

"The Politics of Presence". Oxford: Clarendon Press

Røiseland, Asbjørn och Nils Aarsæther, 1999

"Lokalsamfunn og demokrati – Teoretiske og metodiske aspekt ved begrepet 'sosial kapital'". Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift nr 1

Strömberg, Lars och Jörgen Westerstahl (red), 1983

"De nya kommunerna. En sammanfattning av den kommunaldemokratiska forskningsgruppens undersökningar". Stockholm: Liber